

11. Podatak iz zapisa u Šabanovoj ostavštini, za uvid u koju autor ovog teksta zahvaljuje dr. E. Stipčeviću.
12. Usp. navod u bilj. 2, 324.
13. Usp. J. Buturac, nav. dj., 21.
14. Nav. dj., 19.
15. Nje se, prema Šabanovim riječima, možda bojao Dugan, pa u onoj svojoj verziji (prve *Mise*) ispustio *Credo* kao najduži stavak.
16. Suvremenu partituru te *Mise* načinio je autor ovog teksta na osnovi xerox-kopije, dobivene iz varaždinskog franjevačkog samostana dobrotom prije spomenutoga o. Jesenovića, na čemu mu iskreno zahvaljuje.
 Nakon izvedbi iste *Mise* o. Jesenović je zapazio da u kantualu sa sign. R-A 2 (koji se također čuva u istom samostanu kao i R-A 1) postoji (tonskom građom) gotovo identična ovoj *Misi Misa* zapisana, s nazivom *Sacrum sancti Gregori* (str. 21–32), teško čitljivim rukopisom ali sa *Credom* skladanim u cijelosti. Ne samo s njim, nego i s napomenom (nakon *Sanctusa*) da se *Benedictus* izvodi "ut incarnatus est" a "Hosanna ut supra" (tj. ona iz *Sanctusa*) te, s ponešto izmijenjenim ponavljanjem završnih (6) taktova, svršetak stavka *Agnus Dei*.
 Zahvaljujući o. Jesenoviću (i) na tom upozorenju te na pribavljanju odgovarajućih stranica iz te druge ("dubl") *Mise*, priređivač (L. Ž.) preuzeo je i izradio navedene "novine" te ih – s napomenom za *Benedictus* – donosi u Dodatku (svoje) partiture, ostavljajući njihovo moguće interpoliranje u izvođenje *Sacrum-a Crisiense* na volju izvođačima.
17. O počecima rada tog Instituta i o djelovanju do prestanka 1859. godine vidi u tekstu B. Rakijaša Tragovi postojanja križevačkog Glazbenog zavoda početkom XIX. stoljeća, *Križevački zbornik I.*, Križevci 1970., 159-164.
18. Nav. dj., 153.
19. Usp. Fr. G. S. Oriovčanin, *Doček bana Jelačića u Križevcu dne 11. srpnja godine 1848.*, Zagreb 1904./pretisak Križevci 1991., 10.
20. Usp. isti autor, Jubilejski spis Hrv. pjevačkog društva »Zvono« 1864.–1904., Križevac 1904.; o proslavi v. str. 78-82 s fotografijom pjevačkog zbora na posljednjoj (84.) strani.
21. To potvrđuje Karlo Häusler u svom tekstu *Zvono izpod Kalnika* kad navodi da je "prošle nedjelje kao u predvečerje pokladnoga utorka" priređen "Koncerat s plesom hrv. pjevačkog društva »Zvono« u prostorijama Narodne čitaonice" (...). Usp. *Hrvatska sloboda*, Zagreb IV/1911., br. 50. Na ovom podatku kao i na zdušnom skupljanju iole recentnije građe autor ovog teksta od srca zahvaljuje svom prijatelju i kolegi sa studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu prof. Petru Deliću: bez njegove izdašne pomoći ovaj bi prikaz glazbenog života Križevaca bio mnogo siromašniji.
22. Popis je preuziman iz edicije R. Milosavljević, *Leksikon Križevčana*, Križevci 1988.
23. Za kraći oris rada te škole usp. ediciju *Razvoj muzičkog školstva u SR Hrvatskoj 1788.–1968.*, Zagreb 1968., 48.
24. Njegovim zalaganjem 14. listopada 1993. izvedena je na javnom koncertu (u župnoj crkvi sv. Ane) *Križevačka veća misa/Sacrum Crisiense maius*.
25. Herešin je selo blizu Koprivnice.

ORGANOLOGIJA

Zagrebački kantual

(Zbornik, 1732.)

Franjo Jesenović, Bjelovar

Kaptolski su franjevci prisutni u Zagrebu više od sedamsto godina, držeći postojano svoj položaj "in area venerabilis Capituli" (na području časnoga Kaptola).

Tijekom dugog vremenskog razdoblja u samostanu se mnogo toga izgubilo, veliki dio su progutali česti požari, puno toga je uništeno kod preseljavanja, a sve bi nam to pružilo cjelovitiju sliku bogata života i mnogostrukog djelovanja franjevaca u "bijelom gradu".

Oni su u svako vrijeme bili bliski najširim slojevima naroda i prema njima su usmjeravali svoje djelotvorno služenje, ne samo dušobrižničko, nego i prosvjetno i medicinsko, a osobito su se zalagali na polju kulture.

Pretpovijest samostana je povezana s pobožnom predajom o boravku sv. Franje Asiškog u Zagrebu. Dok franjevci za trajno dolaze u grad i osnivaju samostan četrdesetih godina XIII. stoljeća. On je s još nekim samostanima u Hrvatskoj bio pripojen Ugarskoj franjevačkoj provinciji, a 1661. godine osniva se nova provincija koja dobiva naslov: *Provincia Sclavoniae S. Ladislai Regis* – Slavonska Provincija sv. Ladislava kralja sa sjedištem u Zagrebu. Istom tada samostan i crkva dobivaju današnji izgled.

Od tog vremena možemo pratiti i franjevačku crkvenu glazbenu baštinu. Ona se širila premještajima franjevaca glazbenika. Dolaskom u nove samostane oni su donosili ne samo svoje znanje, umijeće i iskustvo, nego i note kojima su se služili. Tako je unutar provincije kolala ista crkvena glazbena baština. Iste mise i ostale crkvene skladbe izvodile su se u Zagrebu i Varaždinu, Krapini i Čakovcu, Virovitici i Križevcima.

U drugoj polovici XVII. stoljeća, potiskujući koralno pjevanje, u franjevačkim se crkvama počinje izvoditi barokna crkvena glazba, osobito mise. Od njih će se u slijedećem stoljeću oblikovati kantuali/zbornici.

Strahujući pred opasnošću nove barokne glazbe u crkvi, Uprava provincije je ipak bila mišljenja da ona nipošto ne ugrožava duh liturgijskog pjevanja. Uz orgulje koje redovito prate pjevanje u crkvi, ona na velike blagdane ipak dopušta i umjerenu upotrebu drugih glazbala, s time da se glazba u crkvi instrumentalnim sastavom ne izjednači s glazbom u kazalištu.¹ Našlučuje se da franjevci u crkvi nisu koristili velike instrumentalne sastave, već da su upotrebljavali dvije violine i kontrabas, a ritetko su koristili puni gudači sastav: od ostalih instru-

menata prigodice su upotrebljavali dvije trompete (clarini) ili oboe. Instrumenti su pratili pjevače i izvodili melodijsku dionicu u instrumentalnim uvodima i međugrama (sonata).²

Za franjevački crkveni kor u Zagrebu o. Konrad **Potočnik** (1687.–1737.) je prepisao impozantan *Kantual/Zbornik* (45 x 32 cm; 396 stranica i još ih nekoliko posljednjih nedostaje). Solidno je uvezan i omotan izrezbarenom kožom koja prekriva drvene korice. Na prednjoj korici s unutarnje strane Potočnik je napisao posvetu: “Pro venerabili Conventu Zagrabienſi Patrum Franciscanorum” (za časni zagrebački samostan otaca franjevaca).

Sam je pak Zbornik naslovio: *Index ſacrorum choralium per fratrem Conradum Pototschnig Ladislaianae Provinciae ſacerdotem conſcriptorum anno 1732.*

U *Zborniku* note u dva crtovlja i riječi pisani su lijepim rukopisom pa se lako čitaju. Po svom običaju on i u tom *Zborniku* piše melodiju u c-ključu, i šifrirani bas u f-ključu.

Označava i mjere: 3/1, 3/2, 3/4, C, Ċ, također i izvodače: chorus, solo. Na mnogo mjesta označava tempo koji se u nekim stavcima misa vrlo često mijenja: npr. na stranici 119 *Gloria* počinje bez oznake tempa, da bi se kasnije izmjenjivali: *adagio*, *praesto*, *alla breve*, *tardissime*, *opet alla breve*, pa *adagio* i završava s *allegro*. Donosi i *vivace* na riječi *Christe eleison* (str. 171) i u nekim dijelovima *Glorije*.

U nekim misama nisu strogo određeni taktovi, već su tri ili četiri takta spojena u jedan, prema cjelini teksta.

Zbornik poznaje oznake za orgulje: “solo organo” ispod koje se nižu note u tercama u jednom proširenom taktu (str. 51); “sine organo tribus vocibus” kod riječi “miserere nobis” (str. 79, *Gloria*), a napisane su note za tri jednaka glasa. Tu nalazimo i *Sonatu* (uvod) u pet taktova za clarin (str. 146); zatim *Sonatu* u osam taktova uz napisani bas kao uvod u *Sanctus* (str. 154).

Karakteristični je dvostruki Amen kod *Glorije* (str. 54): kraći od devet taktova, (vel si placet accipe Amen ut sequitur) ili duži, od četrdeset taktova.

U uvodu *Zbornik* donosi ulaznu pjesmu mise Došaća: *Introitus – Rorate caeli desuper!* (Rosite nebasa odozgor!) i svečani *Alleluia* prije *Evangelja*.

Zbornik sadrži 27 misa i jedan koralni requiem, zatim donosi korale, motete i arije.

Redoslijed misa:

1. *Sacrum Zagrabienſe maius rebaptisatum Crisiense* (str. 1-14)
2. *Sacrum Zagrabienſe minus* (str. 14-22)
3. *Sacrum Varasdinense maius* (str. 23-34)
4. *Sacrum Varasdinense minus* (str. 35-41)
5. *Sacrum Crapinense minus* (str. 41-50)
6. *Sacrum Ormosdinense maius* (str. 50-65)
7. *Sacrum Crisiense maius* (str. 66-75)

8. *Sacrum quinque Ecclesiense* (str. 76-90)
9. *Sacrum Ivanicense* (str. 90-103)
10. *Sacrum Remeticense maius* (str. 103-114)
11. *Sacrum B. Andreae Comitibus seu Varasdinense maius* (str. 117-138)
12. *Missa S. Ioannis Capistrani* (str. 139-159)
13. *Sacrum S. Francisci* (str. 160-170)
14. *Sacrum Caproncense* (str. 171-184)
15. *Sacrum Chaktornense* (str. 184-194)
16. *Sacrum Szigetianum* (str. 194-208)
17. *Sacrum Verocense* (str. 208-223)
18. *Sacrum Canisiense* (str. 223-235)
19. *Sacrum Graecense* (str. 237-255)
20. *Sacrum Siklosiense* (str. 255-270)
21. *Sacrum Hrastoviczense* (str. 271-285)
22. *Sacrum Costanicense* (str. 285-298)
23. *Sacrum Ormosdinense minus* (str. 299-306)
24. *Sacrum Crisiense minus* (str. 307-314)
25. *Sacrum Remeticense minus - Chorale* (str. 314-319)
26. *Sacrum Crapinense maius* (str. 319-332)
27. *Sacrum Varasdinense maius* (str. 332-339)
Requiem chorale (str. 340-350)

Zagrebačkom samostanu “scriptor choralium” naslovljuje tri mise (br. 1, 2, 12). Iznenađuje što *Križevačku misu*, koju je obradio Franjo Dugan, preimenuje u *Zagrebačku* i stavlja je u *Zborniku* na prvo mjesto, dok drugu *Zagrebačku misu* nalazimo u *Remetinečkom zborniku* pod naslovom *Missa in festivitibus minoribus*. A trećom misom (br. 12) započinju četiri zbornika: *Varaždinski*, *Čakovečki*, *Krapinski* i *Križevački* (što ga nije napisao Potočnik). U njima se ona navodi pod dva naslova: *Sacrum Zagrabienſe maius* ili *Sacrum S. Ioannis Capistrani* ili su spojena oba naslova kao u *Varaždinskom zborniku*. Ta misa počinje dostojanstvenim uvodom, a zatim se u *Allegro* zanosno raspjevava. Ona spada među najraspjevanije mise. Zanos koji se izražava klicanjem kao da se ne može zaustaviti. Ipak, prepisivač ju je stavio na dvanaesto mjesto.

Evo prvih taktova:

The image shows musical notation for the beginning of the Kyrie eleison. It consists of three staves of music. The first staff is labeled 'Tarde Chorus' and shows a slow, solemn melody with lyrics 'Ky-ri-e, Ky-ri-e e-lei-son.' The second staff continues the melody with lyrics 'lei-son. Ky-ri-e e-lei-son.' The third staff is labeled 'Allegro' and shows a faster, more rhythmic melody with lyrics 'Ky-ri-e e-kei-son, Ky-ri-e e-lei-son e-lei-son, e-lei-son, e-lei-son. Ky-ri-e, Ky-ri-e e-lei-son.'

U SPOMEN

Matiša Rajčić

Neočekivano, varaždinskom samostanu posvećuje čak četiri mise (br. 3, 4, 11, 27); križevačkom dvije (br. 7, 24), odnosno tri, ako se broji i prva koja u drugim zbornicima nosi naslov *Križevačka misa*; po dvije mise posvećuje samostanu u Ormožu (br. 6, 23), Remetincu (br. 10, 25) i Krapini (br. 5, 26). Ostalim mjestima u kojima su se nalazili franjevački samostani posvećuje po jednu misu. Time *Zbornik* postaje ogledalo svih samostana Provincije s desne i lijeve obale Drave.

Zagrebački zbornik donosi najveći broj misa dok ih ostali zbornici imaju po četiri pa i do jedanaest manje. Samo jedna od njih navodi se sa "missa" (br. 12), a sve ostale sa "sacrum". U njima ima vrlo malo skraćenog liturgijskog teksta: u jednoj Gloriji i četiri Credo, a kod pet Benedictusa je naznačeno: "Benedictus ut supra Sanctus", a ostale donose potpun tekst ordinarija. Sve te mise nalaze se u drugim Potočnikovim zbornicima, samo neke se javljaju s novim naslovima.

* * *

Nakon misa u *Zborniku* slijedi tzv. Prosa: šest koralnih himana; za Došašće, blagdan presvetog Imena Isusova, za Uskrs, Duhove, za svetkovinu Tijelova i za blagdan sv. Franje (str. 351-359).

Zatim se nižu moteti, njih devet: u čast svecima, sv. Ivanu Kapistranu, tri Blaženoj Djevici Mariji, Duhu Svetom, za blagdan presvetog Imena Isusova i dva za blagdane Gospodnje (str. 362-383).

Završni dio *Zbornika*, pod naslovom arije, sadrži dvanaest kratkih crkvenih pjesmaka (str. 384-396).

* * *

U svemu, veličanstveno djelo, dostojan dar franjevaca o. Konrada Potočnika prvom samostanu svoje Provincije u kojem se u svako vrijeme brižno njegovala liturgijska glazba i njome promicala "slava Božja i posvećenje vjernika" (SC 112).

BILJEŠKE

1. Cvekan, P., *Glazba u franjevačkim samostanima provincije sv. Ladislava kralja od 1661. do 1899.* (rukopis)
2. Šaban, L., *Glazba u Franjevačkom samostanu u Varaždinu, Varaždinski zbornik 1181.-1981.*, Varaždin 1983., str. 324.

TJEDAN CRKVENE GLAZBE

održat će se od 1. do 4. travnja 1997.
na Institutu za crkvenu glazbu KBF-a
u Zagrebu

2. ožujka ove godine navršava se godina dana od smrti našeg Matiše **Rajčića**, dugogodišnjega vjernog člana *Collegiuma pro musica sacra* i istaknutoga pjevača i solista koji je Collegiumu veoma zadužio i čija je uspomena u Collegiumu još jako živa. Kako, stjecajem okolnosti, nismo o Matiši kao članu i nadasve dragom prijatelju prilikom njegove smrti ništa izrekli, željeli bismo to učiniti sada u znak zahvalnosti za sve dobro što smo ga s njim dijelili.

O Matiši - pjevaču, kolegijevcu i čovjeku s kojim smo proveli trinaest godina zajedno pjevajući i putujući - željeli bismo progovoriti kao što se govori o bliskom i dragom čovjeku kojeg nema više među nama. Zato ovi reci nemaju pretenziju biti muzikološki osvrt na njegov rad i ocjena njegova djelovanja, nego svjedočenje o čovjeku koji je u životu mnogima priredio radost svojim glasom i oplemenio život svojim odnosom prema nama i životom s nama.

Naš Matiša je rođen u Metkoviću 26. svibnja 1940. godine, a umro u Zagrebu 2. ožujka 1996. u 56. godini života. Posljednji je put pjevao s Collegiumom na misi u katedrali u veljači prošle godine. Matišu poznajemo kao kolegu iz zbora. Ta riječ "kolega" ovdje nije baš sasvim na mjestu. Iako između njega i mnogih među nama nije bilo većih "generacijskih razlika", ipak je Matiša bio profesionalac, školovani glazbenik, solist par excellence, vičan nastupima na najrazličitijim mjestima i prilikama. On sam to, međutim, nije isticao, nikada se nije ponašao kao "primadona", nije prema sebi zahtijevao neki poseban postupak, barem ga takvog pamtimo. Dolazio bi točno, pjevao disciplinirano na pokusima koliko je god trebalo, prihvaćao nastupe kad bi god mogao. Nije mu bilo teško pjevati u zboru sa svim ostalim dečkima, probati i ponavljati kao da je jedan od naših. I bio je. U pravom smislu naš, jako naš. Kolegij se bez Matiše nije mogao zamisliti. Ne samo u svim solističkim dionicama velikim i malim, nego u zbornom pjevanju gdje ga se kao solista nije čulo, davao je basovskoj dionici lijepu i bogatu boju svog glasa. Došao je u Kolegij kad smo počeli uvježbavati Papandopolovu *Poljičku misu*. Njegov je dolazak bio u direktnoj vezi s jednim upravo preboljelim infarkt, kad su ga u posljednji tren bolesnoga i nemoćnoga kolege našli u stanu. Tada se bio zavjetovao Gospi da će besplatno pjevati godinu dana u Kolegiju u zahvalu što je ozdravio. Ostao je 13 godina. Umro je baš onako kako se pribojavao: sam u svojem stanu. Kad su ga našli, bilo je već prekasno. Pokušavao je sprječiti takvu smrt pa je neko vrijeme stanovao kod franjevaca u Vrbanićevoj ulici. Nije mu uspjelo.

Matiša je bio šutljiv, miran, jednostavan, blage čudi. Ni s kim se u Kolegiju nije posebno družio. Srdačne, ali samo kolegijalne veze imao je s članovima svoje dionice. Kolegijevci su ga voljeli i nadasve poštivali, uvijek je bio dočekan pljeskom. Nikad nije zaboravio biti pažljiv, volio je ljude darivati prigodom blagdana i imendana, a i kolače koje bi za blagdan dobio, podijelio bi s nama. Uvijek se odazivao kad smo ga zvali, ako nije bio spriječen drugim nastupom. Nije se bunio ako bi trebalo pjevati nedjeljom i po nekoliko puta na misama, ići na hodočašća, pjevati po sprovodima. Ta bio je od malih